

AZ EGYSÉGES SZOCIALISTA KÖZNEVELÉSI
RENDSZER KIALAKÍTÁSÁNAK ALAPELVEI

A Német Demokratikus Köztársaság minisztertanácsa 1964. május 2-án bocsátotta nyilvános vitára „Az egységes szocialista köznevelési rendszer alapelvei”¹ című dokumentumot. Ettől az időponttól kezdve pedagógusok és munkások, tudósok és a gazdasági élet képviselői fejtették ki álláspontjukat a javasolt köznevelési rendszer tartalmáról és irányzatáról.

1964. november 11-én mérlegelte először az egységes szocialista köznevelési rendszer kialakításával foglalkozó állami bizottság a vita eredményeit.

A bizottság elnöke, ALEXANDER ABUSCH megállapítása szerint a népszéles rétegeinek vélemény-nyilvánítása az alapelvekről új minőséget hozott felszínre a demokratikus együttműködésben: átfogó viták és vizsgálatok után egész munkaközösségek, iskolák és főiskolák, a demokratikus egység pártjai és nagy társadalmi szervezetek minden részletre kiterjedő és tudományosan megalapozott javaslatokat tettek az alapelvekkel kapcsolatban.²

Az alapelvekre támaszkodva számos haladó üzem és több társadalmi tulajdonban levő üzemi egyesület terveket is kidolgozott egységes üzemi nevelési rendszer megteremtésére.³

A szerzők ebben a tanulmányban arra törekednek, hogy egyes olyan *lényeges* problémákat fejtsenek ki, melyek mind a közölt terv gazdag és sokrétű feladataiból adódnak, mind a nagy nyilvános vita folyamán az érdeklődés középpontjában álltak. Munkájukban tekintetbe veszik azokat a legfontosabb állásfoglalásokat, melyek az NDK pedagógiai sajtótermékeiben az utóbbi hónapokban a vitával kapcsolatban jelentek meg.

1. Tudományos-technikai forradalom és közműveltség

A művelődésre vonatkozó alapelvek a szocializmus teljes felépítését szem előtt tartó program lényeges alkotórészét alkotják az NDK-ban: a programot a SED VI. pártkongresszusa 1963. januárjában emelte határozattá.

Az utóbbi hónapokban végrehajtott nagy változásoknak, különösen a népgazdaság tervezése és irányítása új gazdasági rendszerének az a céljuk, hogy a termelést és a munka termelékenységét a legfejlettebb tudomány és technika alapján állandóan fokozzák.

¹ Grundsätze für die Gestaltung des einheitlichen sozialistischen Bildungssystems (Entwurf). Staatsverlag der DDR, 1964.

² Neues Deutschland, 1964. nov. 12.

³ Uo.

A változtatások arra szolgálnak, hogy jobban kielégíthessük a népesség anyagi és művelődési szükségleteit, ugyanakkor azonban igen fontos következményekkel járnak a népművelésre.

A nagy vita folyamán a következő alaptétel vált uralkodóvá: *A tudományos-technikai forradalom és arra irányuló törekvésünk, hogy művelt nép legyünk, elszakíthatatlan egységet alkot, egymást feltételezi.* Más szavakkal azt mondhatjuk, hogy mélyen behatolt egész népünk, különösen pedagógusaink tudatába az a felfogás, hogy a tudományos-technikai forradalom és a művelt szocialista nemzet-hez vezető út, hogy ember és technika a szocializmusban egységet alkot.

Az alapelvek a következőket mondják ki:

„A szocializmus teljes felépítésének feltételei között a technikai forradalom és a művelt nemzet megvalósítására irányuló törekvés egységbe olvadnak. Az emberek műveltségének és szocialista magatartásának magas színvonala döntő befolyást gyakorol a tudományos-technikai haladás ütemére. Másfelől a tudományos-technikai átalakulás folyamán műveltség és kultúra az eddiginél sokkal nagyobb mértékben válnak az egész nép ügyévé. Ebben a folyamatban minden oldalúan kiművelt, tudatosan szocialista, magas képesítéssel rendelkező emberek nőnek fel, akik képesek és készek a társadalmi élet minden területén, főleg a termelésben értékes munka végzésére.”⁴

A tudomány világhírű képviselői már az 1962-ben Moszkvában megtartott nemzetközi felsőoktatási szimpóziumon utaltak arra, hogy a tudományos-technikai forradalom a termelő munkás minőségének állandó emeléséhez vezet. (Ez az oka annak, hogy vezető kapitalista országokban is élénk viták folynak művelődési kérdésekről.)

A minket foglalkoztató probléma szempontjából különösen érdekes a JOHN BERNAL beszédéből kiszakított következő idézet:

„... a lényeges ma nem a rendelkezésre álló arány, szén vagy éppen urán mennyisége, hanem a népeknek az a képessége, hogy azokat hasznosítsák. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy a jelen és még inkább a jövő gazdagsága magában a köznevelési rendszerben alapozódik meg. Ez a felismerés egyben a köznevelési rendszer teljes átalakítását is megkívánja mind mennyiségi, mind minőségi tekintetben. Ezt a szükségszerűséget itt a gyakorlatban felismerik, és hasonló felismeréshez jutnak gyorsabban vagy lassabban más országokban is. Napjaink egyik olyan nagy problémája, melynek a tudomány számára is vannak következményei, egy elitképzés átalakítása a tömegek kiművelésévé.”⁵

BERNAL kiinduló pontja is a dialektikus kölcsönhatás a tudományos-technikai forradalom és a műveltség tartalma és színvonala között. Ebből következik, hogy az ember kiművelésének nemcsak tekintetbe kell vennie a tudományos-technikai forradalom hatásait, hanem hogy *a népművelésnek fontos eszközzé kell válnia a tudományos-technikai forradalom győzelmében.* Ezzel a köznevelési feladatok és megvalósításuk egyben nagy politikai hangsúlyt is kapnak.

Tudjuk ugyanis, hogy a tudományos-technikai forradalom a szocializmus felépítésének lényeges alkotórésze, mert segít az új társadalom anyagi-technikai alapjának megteremtésében. Az egész emberi társadalom jövője nagymértékben függ attól, hogyan sajátítja el a szocialista országok munkásosztálya a modern

⁴ Grundsätze ... 24. l.

⁵ Internationales Symposium über Hochschulbildung, Moskau, im September 1962. Berlin 1962. 71. l.

tudományt és technikát, mert a szocializmus és a kapitalizmus között fennálló gazdasági verseny kimenetelét a munka termelékenységének fokozódási üteme dönti el, ami főleg a modern tudomány és technika igénybevételétől függ. WALTER ULBRICHT ismételten és nagy nyomatékkal hangsúlyozta a problémának ezt az oldalát:

„Korunkban az emberi társadalom jövőbeli képét a szocializmus győzelme és a technikai forradalom rajzolja meg; a társadalmi előrehaladás tehát az egész világon döntően attól függ, hogyan válunk úrrá folyton jobban a szocialista országokban a munkásosztály vezetésével a haladó tudományon és technikán, mint közvetlen termelő erőn, és hogyan hasznosítjuk a nép javára. A békés verseny kimenetelét a két világrendszer között lényegileg az határozza meg, melyik társadalmi rend viszi előre jobban a tudományt és a technikát, és használja fel a legjobban az általuk nyújtott lehetőségeket ebben a versenyben.”⁶

Ha ezt az összefüggést tekintetbe vesszük, akkor fel kell ismernünk, mekkora a pedagógusok felelőssége nemcsak a köznevelés különleges területén, hanem a szocializmus fejlődésében és a kapitalizmussal folytatott békés versenyben.

A vitában azonban nemcsak arról van szó, hogy a tudományos-technikai forradalom és a köznevelés közti összefüggést általánosan kimondjuk, hanem mindenekelőtt arról, hogy a köznevelés konkrét feladatait megállapítsuk. Milyen következtetéseket kell levonni az ember kiművelésére vonatkozóan azokból a követelményekből, melyeket a tudomány és a technika támaszt a jövőző termelővel szemben?⁷

1. Meg kell állapítani a műveltség olyan tartalmát, mely megfelel a termelési folyamat *differenciált*, de egyben *komplex* követelményeinek. Ez a tartalom alapul is szolgál a termelő *állandó továbbtanulásához* a termelési folyamatban, mert a képzésben nagy súllyal szerepelnek a modern természettudományok, a matematika és a technika felismerései.

2. A *tanulási folyamatot hatékonyabbá* kell tenni abból a célból, hogy a *tanuló gondolkodása együtt haladjon a pedagóguséval*, és hogy az *egyéni kezdeményezés* felébredjen benne.

3. A tudás elsajátításának szoros *kapcsolatban* kell végbemennie a *gyakorlattal*. A nem szükséges tanítási anyagot és a tárgy megismeréséhez vezető kevésbé ésszerű utakat el kell hagyni.

4. Az ember kiművelése folyamán egyrészt bő alapismereteket kell nyújtani a természetben, a technikában és a társadalomban uralkodó *leglényegesebb törvényszerűségekről*, másrészt — ezekkel összefüggésben — tudományos munkamódszereket kell kifejleszteni.

Ezeknek a jegyeknek az alapján már fel lehet ismerni, hogy a jövőben mindenekelőtt az fontos, hogy a sztatikus tudást dinamikus cselekedni tudással cseréljük fel. Különleges tényanyag elsajátítása művelődési eszközzé válik, nem lehet cél.

Könnyen fel lehet ismerni azt is, hogy ezekből a következményekből *egész program* adódik a *neveléstudomány számára*, mely új mérceket állít, és amelynek kidolgozása új munka- és kutatási módszereket kíván.

⁶ Neues Deutschland, 1964. febr. 5.

⁷ A szerzők itt HANS-GEORG HOFMANN összefoglalására támaszkodnak. L. Die Bildungskrise der westdeutschen Schule. Pädagogik, 1964. No 9. 762. l.

II. A műveltség tartalmával kapcsolatos problémák

A műveltség tartalmával, az általános műveltség jellegével kapcsolatos problémák, továbbá az oktatás modern formáinak keresésével kapcsolatos kérdések nagy súllyal szerepelnek az alapelvekről lefolytatott vitában. A kérdéseket csak a nevelési céllal összefüggésben lehet tisztázni, melyet ALEXANDER ABUSCH a vita értékelésénél 1964. november 11-én még egyszer megvilágított:⁸

„Szocialista emberek minden oldalú kifejlesztését akarjuk. Ez nem utópia, hanem valóságos történelmi folyamat, mely sohasem merül ki”, mondta ABUSCH, majd kitért a köznevelési rendszer néhány alapvető kérdésére: utalt arra, hogy a természettudományok szükségszerű előtérbe állítása nem jelent egyoldalú irányultságot a szocialista köznevelésben, továbbá hogy a mindenkori társadalmi fejlődési szakaszokban a konkrét feladatokat és hangsúlyokat a perspektivikus programok alapján kell megállapítani.

Azt mondhatjuk ezek alapján, hogy a nevelési cél az NDK-ban olyan emberek nevelése, akik a technikai forradalom és a szocialista kultúrforradalom élén járnak, más szavakkal: alkotó személyiségek nevelése, akik fenntartják és fejlesztik társadalmunkat. Ezek az emberek szocialista tudatukat a termelő-eszközök közös tulajdonának és mind jobb megismerésének és felhasználásának tudásából merítik. Nevelési célunk tehát olyan életrevaló, szocialista emberek nevelése, akik képesek úrrá lenni a modern technikán és gazdasági életen, és a kultúrforradalom élén állnak.

Láthatóan mind szakmailag, mind kulturálisan magas műveltségű szocialistákról van szó, szocialista szakemberekről, akik egyesítik magukban a termelőkkel szemben támasztandó jövőbeli követelményeket.⁹ A műveltség ezen új tartalmának és a modern nevelési módszereknek a megállapításánál népgazdaságunk döntően fontos ágainak perspektivikus tervei szolgálnak kiinduló alapul. Ebből következik, hogy a műveltség tartalmát ma már nem határozhatják meg egyedül a pedagógusok, hanem kialakításán tudósoknak, technikusoknak, gazdasági funkcionáriusoknak és pedagógusoknak közösen kell munkálkodniuk. Ebből természetesen nagy nehézségek származnak, sok visszahúzó erőt kell még legyőzni.

Németországban hagyományosan uralkodik az egyetemes humanisztikus műveltség eszméje (W. v. HUMBOLDT), mely a történelmi-filológiai tárgyakat, a klasszikus nyelveket és irodalmakat állította a középpontba. A mi alapfelfogásunk — amely megegyezik a szocialista építés és a tudományos-technikai forradalom követelményeivel — arra irányul, hogy az általános műveltségnek alapvetően új jelleget adjon. Az általános műveltség jellege a jövőben megkívánja, hogy a modern termelő munka, a technika és a természettudományok helyet kapjanak a műveltségről alkotott felfogásban. Ebben az összefüggésben a politéchnikai nevelés és az oktatásnak a termelő munkával való összekapcsolása fontos szerepet játszanak majd.¹⁰

Az alapelvekben a következő követelmény foglaltatik:

„Az általános műveltségben kiemelkedő helyük van a szilárd és felhasználható alapismereteknek a matematikából, a természettudományokból, a tech-

⁸ Neues Deutschland, 1964. nov. 12.

⁹ L. NEUER, GERHART: Wissenschaftlich-technische Revolution, sozialistische Kulturrevolution und die Entwicklung der sozialistischen Bildungskonzeption. Pädagogik, 1964. No 9. 807. l.

¹⁰ Uo.

nikából és a közgazdaságtanból, melyek magasan fejlett termelési folyamatok irányításához elengedhetetlenek.”

Az utóbbi hónapok folyamán számos ösztönzés és javaslat jelent meg a természettudományok és a természettudományok tanítása szerepével kapcsolatban.¹¹ Így WEISS és WERNECKE¹² azt a nézetet képviselik, hogy a jövő munkásának mérnök-technikusi tudásra lesz szüksége. Azonosan ismétlődő rutin-munka helyett a tudományos-technikai haladás megvalósításához szellemi mozgékonyaságra és alkotói közreműködésre lesz szükség.

A természettudományos művelődési anyagtól tehát a következőket kell megkívánni:

1. Képesse kell tennie a tanulót arra, hogy a *technikai haladás fő irányait tudatosan felfogja és megértse.*

2. Nyújtania kell azokat a természettudományos alapokat, melyek elengedhetetlenek a *természettudományok perspektíváinak megértéséhez.* Ehhez hozzátartozik az a követelmény, hogy a tanulók megismerjék a legfontosabb elemi tudományos munka- és kutatási módszereket.

3. Hozzá kell járulnia a párt és a kormány *gazdaságpolitikájának megértéséhez.*¹³

Az elmúlt hónapok vitája azt mutatja, hogy a természettudományos-technikai műveltség hangsúlyozását sok állampolgár, pl. művészek, a műzsai tárgyak tanárai, de sok szülő sem értette még meg. Számos bíráló hiányolja vagy elhanyagoltnak ítéli az erkölcsi-politikai és az esztétikai nevelést. Fél attól, hogy az érzelmi élet elszegényedik. Ezzel szemben ALEXANDER ABUSCH nyomatékosan utalt arra, hogy a természettudományok szükségyszerű előtérbe kerülése nem jelenti a köznevelési rendszeregyoldalú irányultságát (1964. nov. 11.). A szocialista társadalom humanisztikus jellegében, haladásában és céljaiban objektív módon alapozódik meg a technikai forradalom és a szocialista kultúrforradalom egysége. „A minden oldalúan kiművelt, harmonikus szocialista személyiség, melynek kialakítására törekszünk, felöleli a szellem és az érzelmek kiművelését. Sok forrásból táplálkozik, melyek között a költészet ugyanúgy a helyén van, mint a matematika.”¹⁴

A legutóbbi időben, az új műveltségi tartalmak kidolgozásával összefüggésben, mind szükségesebbnek bizonyult egy szoros értelemben vett nevelési rendszer kidolgozása. Ennek a rendszernek nemcsak arra kell feleletet adnia, hogyan kell a jövőben majd folyamatosan tekintetbe venni az esztétikai, a testi és a világnézeti nevelést, hanem mindenekelőtt hatékonyabb erkölcsi-politikai nevelésre kell irányulnia. A jövőbeni termelőnek munkája termelékenységét állandóan fokoznia kell, ezzel döntő tényezővé kell válnia a szocializmus és a kapitalizmus közt folyó gazdasági versenyben.¹⁵ Ehhez nemcsak *ismeretek és képességek* kellene, hanem *készség és hajlandóság* is arra, hogy egész tudását a szocializmus szolgálatába állítsa. A szocialista meggyőződésnek a jövőben egyértelműbben kell kinőnie az összes tantárgyak egybehangolt tanításából. Az egyes osztályok számára ki kell dolgozni azokat a legjelentősebb erkölcsi-

¹¹ L. Universitätszeitung der Karl Marx-Universität. Leipzig 1964. No 35—38.

¹² WEISS, HORST u. WERNECKE, ALEXANDER: Perspektiven und gegenwärtige Aufgaben des naturwissenschaftlichen Unterrichts. Pädagogik, 1964. No 1. 13. 1.

¹³ Zo., 14. 1.

¹⁴ Neues Deutschland, 1964. nov. 12.

¹⁵ KÖNIG, HELMUT: Pädagogische Probleme — problematische Pädagogik. Pädagogik, 1964. No 6. 524. 1.

politikai és világnézeti fő gondolatokat, melyek az egész oktatást átszövik. Az oktatás folyamán végzett nevelő munkát alaposan egybe kell hangolni a tanításon kívüli és az iskolán kívüli nevelési erőfeszítésekkel.

Nagy lesz a jelentősége a nevelési munka további javítása szempontjából az állampolgári ismeretek új tantervének, mely 1964. szeptemberében lépett életbe az NDK-ban. Feladata az, hogy rendszeresen ismertesse meg a tanulókat a marxizmus-leninizmussal.¹⁶

Az általános műveltség új meghatározásánál különös alapossággal vitatták meg az általános és a különleges irányú műveltség vagy szakképzés viszonyát. Ezt a problémát „Az egységes szocialista köznevelési rendszer kialakításának alapelvei” című dokumentum egyértelműen ítéli meg. Most mindenekelőtt azokról az egyes tényezőkről van szó, melyek ezt a viszonyt közelebről meghatározzák.

Mostanáig lényegében szakadás állt fenn általános és különleges irányú iskolázás között. A technikai forradalom további fejlődése mind egyértelműbben azt kívánja, hogy a fiatal emberek széles általános műveltségre támaszkodva gyorsan haladjanak előre új szakterületeken. A technika és a technológiák állandó fejlődése a jövő dolgozó emberétől igen magas fokú szellemi alkalmazkodó képességet kíván meg. Ezért az emberek minden oldalú kiműveléséhez hozzátartozik a széles általános műveltség és a modern szakképzés egysége. Itt tipikusnak lehet tekinteni azt a tényt, hogy az alapul szolgáló általános műveltség részesedése mind nagyobbá válik, de ugyanakkor a különleges irányú műveltség általános és alapvető elemei is szaporodnak.

Az egységes szocialista köznevelési rendszer az általános és a különleges irányú iskolázás iskolai évről iskolai évre mind szorosabbá váló összekapcsolására törekszik. A tízéves középiskolában ezt a kapcsolatot a hivatási alapképzés, a meghosszabbított középiskolában a teljes hivatási képzés ténye lényegesen befolyásolja. Az általános és különleges műveltség összekapcsolása szempontjából nagy jelentősége lesz különleges célú iskolák alapításának. A technika, a tudomány, a nyelvek, a művészetek, a sportok területén kiemelkedő tehetéseket már korán a legnagyobb mértékben kell ápolni és fejleszteni. A már fennálló különleges sport-iskolákban, számos nyelvi és a legkülönbözőbb technikai irányú osztályokban jó tapasztalatokat lehetett szerezni a probléma további, hatékonyabb megoldása szempontjából.

Az általános és különleges irányú művelő munka összekapcsolásának nagy akadály a hivatási képzést irányító szakpedagógus pöntatlansága vagy éppen hiánya. Képzésüknél főleg arra kell nagy súlyt helyezni, hogy világosan felismerjék, milyen mértékben támaszkodhatik a hivatási tevékenység általános előzményekre, milyenek a különleges képzés arányai, továbbá hogy milyen visszahatásai lehetnek a különleges képzésnek az általános műveltségre.

Az általános műveltség új minőségével kapcsolatosan felvetett kérdések számos olyan feladatot fogalmaznak meg, melyeket elsősorban a neveléstudománynak kell megoldania. GERHARD NEUNER a következő pontokban foglalta össze ezeket:¹⁷

1. Meg kell határozni azoknak az ismereteknek a *terjedelmét és tartalmát*, melyek szükségesek tevékeny társadalmi cselekvéshez.
2. A megalapozó *tudás* rendszerét össze kell kapcsolni a társadalmilag hasznos munka egy rendszerével.

¹⁶ WEITENDORF, FRIEDRICH: Neuer Staatsbürgerkundeplan, höhere Anforderungen an die ideologische Bildung und Erziehung in allen Unterrichtsfächern. Pädagogik, 1964. No 6. 500 l.

¹⁷ L. NEUNER, i. m. 808/9. 1.

3. Meg kell határozni azokat a szellemi és testi *képességeket*, melyeket a megalapozó tudás és a munka elsajátítása közben ki kell művelni.

4. Ki kell dolgozni egy szoros értelemben vett *nevelési rendszert*, mely alapul veszi a tanítás összekapcsolását termelő munkával, valamint az összes szaktárgyak részesedését az adott életkorban.

Csak ilyen módon jöhet létre az általános műveltség új tartalmának kidolgozása, és csak ezen az alapon készülhetnek tudományosan megalapozott tantervek.

Az általános műveltség új meghatározásával párhuzamosan kikerülhetetlenül felvetődtek az oktatás *szervezésével* összefüggő kérdések.

Sajnálatos, hogy ebben a problémakörben, mely a felsőoktatás pedagógiáját is magában foglalja, az állásfoglalások — legalábbis áttekintésünk szerint — többnyire igen általánosak. A következő tények felismerése állapítható meg:¹⁸

A tudományos felismerések rohamos növekedésének nem szabad a tanított tananyag rohamos növeléséhez vezetnie. Ez a tudás mechanikus elsajátítását a jövőben is támogatná. Olyan tanulási *fel fogással*, mely főleg a tanulók emlékező képességére alapoz, a jövőben nem lehet az ember kiművelésének célját megvalósítani.

Magától értetődő továbbá, hogy egy terjedelmesebb anyag nem vezethet a tanulmányi idő állandó meghosszabbításához. Kvantitatív megoldások tehát nem jöhetnek tekintetbe.

A vitákat tehát kizárólag minőségi természetű megoldások keresése érdekében kell folytatni: a tudás közvetítésének ésszerűbb formáit és technikáit kell kipróbálni és széles körben alkalmazni; gyorsabban kell biztosítani modern tanítási eszközök beállítását, melyek mindenekelőtt a nyelvoktatást teszik eredményesebbé; tanítási programok kidolgozása egyes anyagrészekből szükség-szerű alapja a hatékonyabb oktatás minden említett formájának; újító gyakorló pedagógusok, tudósok, módszertani szakemberek és pszichológusok számára határtalan munkalehetőségek nyílnak meg.

III. A munka szerepe az ember kiművelésének folyamatában

Az alapelvek hangsúlyozzák, hogy tanulás és munka dialektikus egységet alkotnak. Örömmel kell üdvözölni azt a tényt, hogy a munkára nevelés az utolsó hónapok vitájában nagy szerepet játszik. Különösen figyelemre méltó anyaggal járultak hozzá a vita eredményességéhez JÜRGEN POLZIN¹⁹, KAISER professzor²⁰ és WALTER WOLF professzor²¹.

A vita résztvevői között egyetértés van a következőkben:

A munka szeretetére nevelés a szocialista nevelés gerince. Ennek a tételnek az alapja az a *marxista—leninista felismerés*, hogy az oktatásnak az összekapcsolása termelőmunkával döntő befolyást gyakorol az ember minden oldalú kiművelésére, és hogy a szocializmus végérvényes győzelmét az anyagi termelés körében kell kiharcolni. Ebből következik, hogy a munkára nevelést nem lehet úgy tekin-

¹⁸ Vö. ROSENFELD: Wie kann ein optimales Bildungsniveau erreicht werden? Deutsche Lehrerzeitung, 1964. szept. 4.

¹⁹ POLZIN, JÜRGEN: Arbeiterziehung — Kernstück der sozialistischen Erziehung. Pädagogik, 1964. No 9.

²⁰ KAISER, H.: Polytechnik starkklar — und nun? Deutsche Lehrerzeitung, 1964. aug. 12.

²¹ WOLF, WALTER: „Schrittweise zu einem System der Arbeiterziehung“. Deutsche Lehrerzeitung, 1964. okt. 23.

teni, mely az oktatás mellett, például a politechnikai oktatás eredményeként valósul meg; a munkára nevelésnek az ember kiművelése és nevelése *immanens* alkotórészének kell lennie minden fokon — az óvodától a főiskoláig — és minden területen. Az eredményes munkára nevelés — melynek végeredménye a tudatos részt vállalás a *szocialista társadalom megváltoztatásában és fejlesztésében*, mindenkéltől az *anyag termelés* körében — megkívánja a benne szerepet játszó összes pedagógusok, mesterek, úttörővezetők és szülők együttműködését. A munkára nevelés részterületei a munka szeretetére nevelés, a közösségi munkára nevelés, az alkotó újításra, a tudatos rendre és önfegyelemre nevelés, a készség és hajlandóság kinevelése arra, hogy a tanuló minden társadalmilag szükséges munkát elvégezzen.²² Ebből következik, hogy a munkára nevelésnek át kell hatnia az egész oktatást.

Nem elég azonban egyszerűen megformulálni a helyes pedagógiai elveket. KÖNIG professzor jogosan állapította meg, hogy a neveléstudomány művelőjének az a feladata, hogy „egyrészt elméletileg fogja fel a munkának mint az emberi élettevékenység döntő tényezőjének a pedagógiai folyamatba való belépését, másrészt hogy gyakorlatilag is megvalósítsa azt az egyéges szocialista köznevelési rendszer kialakításánál.”²³

Az új problémák egyike az elvek „gyakorlati megvalósításánál” a hivatási alapképzés fokozatos bevezetése.²⁴ Segítségével sikerülnie kell annak, hogy a fiatalok az iskolázást követő hivatási képzés folyamán rövid idő alatt váljanak képessé igen magas minőségű munka végzésére. A hivatási alapképzés azonban olyan kérdéseket vet fel, amelyek az eddigi politechnikai képzés tapasztalatai alapján nem oldhatók meg. A felső tagozatnak — különösen a 9. és a 10. osztálynak — egészen új *profil* ad. A hivatási alapképzés rögzítésénél az üzemek jövődő követelményeiből, a *holnapi* ipar és mezőgazdaság munkásainak profiljából kell kiindulni. Ennek az az előfeltétele, hogy az iparág vagy üzem perspektíváját vegyék alapul, és hogy mind erősebb kapcsolat jöjjön létre iskola és üzem között.

Egy második probléma abban áll, hogy meg kell vizsgálni, hogyan irányulhat az egész oktatási és nevelési folyamat *tervszerűen és rendszeresen* a munkára nevelésre. WALTER WOLF²⁵ javaslatában „a munkára nevelés rendszere” 9 lépésben valósul meg: Az első lépés abból a törvényszerűségből indul ki, hogy minden pedagógiai ráhatást tudatossága, azaz célszerűsége és tervszerűsége jellemmez. Ezért állást foglal amellett, hogy a szocialista munkára nevelés konkrét rész-céljait az 1.-től a 10. osztályig mint első lépést meg kell állapítani. Ennél a munkánál tekintetbe kell venni a gyermekek és az ifjak fejlettségét, munkához való beállítottságuk állapotát, magát az oktatást. A második lépés abban áll, hogy kidolgozzák az 1.-től a 10. osztályig a tanulók számára előírt munkákat. Érthető, hogy az iskola és az élet egységéről szóló pedagógiai alapelvet csak akkor lehet alkalmazni, ha a tanulók részvétele a szocialista építésben, mindenkéltől a termelésben tervszerűen szervezett. Ebbe a tervbe fel kell venni a társadalmilag hasznos munkákat, a műhelyoktatást (főleg ha olyan munkálatokat is magában foglal, melyek együttműködést kívánnak meg), a tevékenységet az iskola kertjében, a társadalmilag hasznos szakkörökben és munkaközösségekben végzett munkát, a politechnikai nevelésben megkívánt teljesítményeket és a hivatási alapképzést. Itt konkrét módon kell megállapítani, hogy az összes

²² POLZIN, JÜRGEN: i. m. 828. l.

²³ KÖNIG, HELMUT: i. m. 524. l.

²⁴ KAISER, H.: i. m.

²⁵ WOLF, WALTER: i. m.

helyi adottságok felhasználásával milyen munkakörökben milyen munkanemeket végezhetnek az egyes osztályok. Arra kellene törekedni, hogy több éven át érvényes előirányzatokat készítsenek. Egyben nagy jelentősége van annak is, hogy nevelési szempontból optimálisan hatékony munkanemeket keressenek ki, a technika modern eredményeit a lehetőségekhez mérten felhasználják, és a teljesítményeket az iskolaépület vagy az iskolai kerület érdekében, főleg azonban termelő munkákat a kellőképpen tekintetbe vegyenek. A harmadik lépés a MARX KÁROLYTÓL felfedezett törvényszerűségeket veszi tekintetbe termelés és oktatás összekapcsolásáról: annak megállapításában áll, hogyan és milyen eszközökkel érhetőek el az oktatásban a szocialista munkára nevelés rész céljai. Az iskolai szakbizottságoknak kellene gondolkodniuk azon, hogyan lehet például a matematika vagy orosz nyelv tanításában elmélyedő tanulással becsületes munkára vagy munkaszeretetre nevelni. További szükséges lépések WALTER WOLF szerint vizsgálatok arra vonatkozóan, hogyan lehet a munkára nevelést végrehajtani az összes *kulturális* tevékenységek, a *családi nevelés*, a *munkateljesítmények* megtervezése, az *összes nevelési tényezők munkájának egybehangolása* útján. A kilencedik és utolsó lépés az lenne, hogy a munkára nevelésnek ezt a rendszerét értelemszerűen és tervszerűen beillesszék a felnövekvő nemzedék szocialista nevelési folyamatának egészébe. Ez megőrzi minket minden egyoldalúságtól. Ha ugyanis a munkára nevelés a „szíve” is a szocialista nevelési és oktatási folyamatnak, mégiscsak része az egésznek, a szocialista személyiségek minden oldalú kifejlesztésének.

Mint ahogy a neveléstudomány olyan képviselőinek, mint KÖNIG, WOLF és KAISER professzoroknak, de másoknak a megnyilatkozásai is mutatják, a munkára nevelés területén még sok a megoldatlan kérdés. Ezért különösen a munkára nevelés területén szükséges olyan *kutató közösségek* létrehozása, melyek a pedagógiai elméletet az említett szempontok szerint tovább kimunkálják.

A szerzők tudatában vannak annak, hogy az alapelvekben felvetett számos kérdést (például a tehetségesek támogatása, az egésznapos nevelés stb.) nem érintettek. Mégis helyesnek tartották, hogy azoknak a pedagógiai alapkérdéseknek a tematikáját mutassák be részletesebben, melyekből az összes többi kérdés levezethető.

Tudjuk, hogy barátaink a testvéri szocialista országokban hasonló problémák megoldásán fáradoznak, és hogy ezért az összes szocialista országok közti értesülés- és tapasztalatcsere hasznos a közös ügy szempontjából.

Хейнц Леман, Хорс Шнейдер (Дрезден):

ПРИНЦИП ОФОРМЛЕНИЯ СИСТЕМЫ ЕДИНОГО СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ВСЕОБЩЕГО ВОСПИТАНИЯ

Совет министров Германской Демократической Республики 2-го мая 1964 года предложил на обсуждение по всей стране установленные принципы создания единой системы социалистического всеобщего воспитания. Общими авторами суммируются материалы группируя их около нескольких существенных проблем. Такими являются: влияние революции в науке и технике на всеобщее воспитание, политическая сторона задач всеобщего воспитания, проблемы, связанные с содержанием образованности, повышение эффективности обучения, соотношение общего образования и специального обучения, связывание обучения с трудом, внутреннее расчленение школьной организации и отдельной школы, и, наконец, воспитание взрослых. Обзор послан авторами нашему журналу с целью использования нами их информации при подобных усилиях в нашей стране.

Lehmann, Heinz and Schneider, Horst:

CREATION OF THE BASES OF THE UNIFIED SYSTEM IN SOCIALIST PUBLIC
EDUCATION

On May 2nd 1964 the Cabinet Council of the German Democratic Republic has released for a nationwide discussion the fundamental principles established to create a uniform system of socialist public education. The authors summarize the topics of the discussion by grouping them around some essential problems, such as the effect of scientific and technical revolution on public education, the political aspect of public education, problems concerning the substance of civilization, increasing the efficiency of learning, the relation between general and specialized education, the connection of studies with work, school organization and the internal structure of the school, after-school education. The authors have sent their paper to our periodical to permit us to make use of their informations at similar home efforts.